

TRÆK AF VANDMØLLERNES HISTORIE.

V. Vamdrup, Seest og Rolles møller.

Vandmøllerne hører fortiden til. Deres store betydning går lidt efter lidt i glemme. I det følgende vises glimt af ovennævnte møllers vedligeholdelses-historie, og dertil knyttes en beretning om Vamdrup sognemænds dramatiske ægttur fra Drabæks og Rolles møller til Fredericia.¹⁾

V. Vamdrup vandmølle.

24. jan. 1714 var Jens Iversen af Søgaard, Mads Christensen af V. Vamdrup, Søren Iversen og Jens Hansen af Horskær i overværelse af herredsfogeden og amtsforvalterens fuldmægtig i den kgl. vandmølle i V. Vamdrup, som da forpagtedes af Markus Nissen i Bønstrup, »for at syne og besigtige mølledæmningens udbrækning ved påkommende store og forfærdelige vandlob mellem 10. og 11. jan. sidst om natten.« Synet lyder:

»Mølledæmningen ved omlobet var udbrudt i længden 20 alen, i bredelse 24 alen, i dybelsen 8 alen, til hvilkets fyldning udkræves 3000 læs jord, kan koste af læsset 2 skill., er 62 rdl. 3 mk., 200 læs ler ved tømmerværket a 3 skill., er 6 rdl. 1 mk 8 skill. Til et rieværk i samme dæmning 20 pæle $\frac{1}{2}$ skill., er 6 rdl. 1 mk. 8 skill. Til et rieværk i samme dæmning 20 pæle $\frac{1}{2}$ alen i kanten og $8\frac{1}{2}$ alen i længden 20 rdl., 20 planker a $8\frac{1}{2}$ alen lange at sætte mellem pælene 3 kvarter brede og 3 tommer tykke a 5 mk., er 16 rdl. 4 mk. 10 varepæle for is og

1) Uddrag af Andst, Jerlev og Slaugs herreders tingbog 1714-15.

desliges anstød $8\frac{1}{2}$ alen lange og $\frac{1}{2}$ alen i kanten a 5 mk., er 8 rdl. 2 mk., 6 fjæle 7 alen lange og $\frac{1}{2}$ alen i kanten sønden op til omløbet a 4 mk., er 4 rdl., 7 planker a lige længde 3 kv. brede og 3 tomm. tykke a 2 mk. 8 skill., er 2 rdl. 5 mk. 8 skill. Broen over baghølet til dessen reparation udkræves en bjælke 12 alen lang og $\frac{1}{2}$ alen i kanten, der og af vandflod er ruineret, og kan koste 1 rdl. 4 mk., 12 broplanker a 5 alen lange, 3 kv. brede og 3 tomm. tykke a 2 mk., er 4 rdl. Ved maalekarmen er i bunden slagen hul og til indlæggelse af seks nye egeplanker a 7 alen lange, 3 kv. brede og 3 tomm. tykke a 2 mk. 8 skill. er 2 rdl. 5 mk. 8 skill. En nye riebjælke under vandet for samme maalekværn 11 alen lang og $\frac{1}{2}$ alen i kanten, kan koste 2 rdl. En ny vonge vil slaas sønden for maalekværnen, dertil udkræves 7 pæle a 6 alen lange og $\frac{1}{2}$ alen i kanten a 4 mk., er 4 rdl. 4 mk. 7 planker af lige længde, hver 3 kv. brede, 3 tomm. tykke a 2 mk., er 2 rdl. 2 mk. Ligeledes vil slaas en ny vonge norden op til maalekværnen, hvortil skal have fire pæle a 6 alen lange og $\frac{1}{2}$ alen i kanten a 4 mk., er 2 rdl. 4 mk., fire bulfjæle af lige lange længde 3 kv. brede, 3 tomm. tykke a 2 mk., er 1 rdl. 2 mk. Broen over maalekværnen, hvor over daglig kørsel falder, der til behøves tolv planker hver 3 kv. brede, 3 tomm. tykke og 5 alen lange a 2 mk., er 4 rdl. Det ene vandhjul er ganske ruineret, hvortil behøves tolv møllebugter a 4 tomm. tykke og 6 alen lange a 2 mk., er 4 rdl., 60 vandskaale a 2 alen lange og 4 tomm. tykke a 10 skill., er 6 rdl. 1 mk. 8 skill. Armene og mølleakslen er ved magt saavel som mølleværket inden tag, men til render for og under vandhjulene skal formedelst de forrige af vandfloden er borttagen igen forskaffes tre nye planker a 8 alen lange og 3 tomm.

tykke a 3 mk., er 1 rdl. 3 mk. Stigbordene ved omløbet saavel som ved maalekarmen fandtes alle opdragne og laa paa landet. Tømmer-smedearbejdet og haandlanger med deres kost og fortæring kan allerringeste koste 40 rdl. Summa 98 rdl.

Forestaaende haver vi saaledes synet og forefundet i al sandhed at være, og tømmeret med hvis videre omformeldt er efter nøjeste pris takseret dog det næppelig for penge engang skal være at komme, med mindre hans kgl. majestæt dertil allernådigst bevilger udvist in natura, thi hvis det ej fra grunden bliver oprepareret, er det forgæves arbejde og ej kan staa imod stor vandløb, naar sligt paakommer, og ellers ses og befindes der, at naar nogen tørre eller frostvejrlik indfalder, saa ringe og slet vandflod og tilløb, at kværnene ikke kan maale, men maa nødvendig for vandmangel staa og ikke kan gaa eller omløbe.«

Seest og Rolles møller

foreligger der ogsaa detaillerede syn over. Disse anføres her i korte uddrag. 13. dec. 1714 blev der afgivet syn over tømmerværket ved Seest mølle. Det var almindeligt forfald, der skulle repareres ved malekværnen og kværnhuset, ved dæmningerne og broerne. Ved kværnstolene manglede fire egeforstykker 10 alen lange, $\frac{1}{2}$ alen i hver kant, tre hovedbjælker 6 alen lange, tre »bjørne«, 3 alen lange og 3 kv. i hver kant, seks stænger 3 alen lange, hvoraf de to 1 alen brede, de andre 3 kv., under bjørnen seks pæle 5 alen lange, $\frac{1}{2}$ alen i kanten, en del svære planker, hammerstykker og stormbaand og ca. 100 kvadratalen svære egebrædder til kværnstolens loft. Til møllehusets reparation skulle bruges svære bjælker og $5\frac{1}{2}$ tylvt egebrædder. Til den

nordre og søndre mølledæmning skulle anvendes 17 egepæle, 9 alen lange, $\frac{1}{2}$ alen i kant og ca. 100 kvadratalen egebrædder. Til den nordre og søndre bro skulle anvendes flere svære bjælker. Rundt regnet medgik der over 300 løbende alen bjælker eller tømmer, $\frac{1}{2}$ alen i hver kant, foruden en mængde svære planker og brædder, altsammen af eg. Møllens istandsætelse kom til at koste 99 rdl. 2 mk.

Rolles mølle blev synet 6. sept. 1715 for »den skade uformodentlig vandflod for kort tid siden havde gjort, da vandet øjensynligt havde udbrudt under vandkarmen.« Her var det kun selve møllehuset, det var gået ud over og derfor mest kraftigt tømmer, der krævedes til reparation, sammenlagt ca. 150 løbende alen bjælker, $\frac{1}{2}$ alen i hver kant, og henimod 200 løbende alen egebrædder, $\frac{1}{2}$ alen brede. Priserne er ikke angivet ved denne mølle.

Det har ikke alene været et stort og svært arbejde at få dette tømmer fældet, hjemkørt og bearbejdet med haandkraft, men ogsaa meget kostbart. Udgifterne er faldet paa kronen, der ejede alle tre møller. Det ser da ogsaa ud til, at alt træet skulle tages i kronens skove, der i forvejen var misbrugte. Bønderne har selvsagt maattet fragte træet, og det forøgede den tyngde, som den omfattende ægtkørsel fra skovene i forvejen gav dem. Møllerne kunne ogsaa give dem anden ægtkørsel, hvad følgende beretning viser.

Den 31. marts 1713 havde amtsforvalter Anker Hansen i Kolding indstævnet for tinget paa Amhede følgende sognemænd fra *Vamdrup*: Nis Pedersen, Hans Hansen, Søren Christensen, Hans Pedersen, Hans Jessen, Peder Pedersen, Iver Jensen, Peder Hattesen, Claus Skrædder, Knud Rytter, Jens Madsen, Christen Christensen, Jep Christensen, Inge-

borg Hansdatter. *Søgaard*: Jens Iversen. *V. Vamdrup*: Peder Jepsen, Jep Nielsen, Rasmus Rasmussen, Rasmus Andersen, Jep Hattesen, Jep Christensen, Niels Gregersen, Jørgen Rasmussens enke, Peder Smed, Niels Møller, Peder Rach, Jørgen Madsen. *Hafdrup*: Christen Nielsen, Hans Poulsen. *Horskjær*: Jens Hansen. Samtlige var udeblevne første gang, da de var tilsagt at anskaffe fjorten vogne til at køre en del af kgl. majestæts magasinmel fra *Rolles* og *Drabæks møller* til proviantbagningen i Fredericia efter generalkommissariatets ordre, ved hvilken »makeløshed og modvillig udeblivelse bemeldte mel er tilføjjet skade, at den mængde oven paa hinanden i møllerne have maattet ligge, saavel som sækkene derover ere blevne forraadnet, et parti af varerne ved rotter og mus opædt. Det maa vel forhaabes, de skal blive tilfundne at vederlægge efter lovens gænge.« Bønderne mødte ikke i retten, og sagen blev udsat.

Den 23. juni falder dommen. I mellemtiden havde de indstævnede kørt deres ægttur efter fornyet tilsigelse, men der blev paa tinge rejst endnu en anklage imod dem. Amtsforvalterens anklage lød da paa, at de vamdrupmænd foruden at sidde den første tilsigelse overhørig »havde kørt melet udi vand, aaer og bække paa vej til Fredericia, saa en del af melet var blevet fordærvet, og de havde ved ankomsten i Fredericia der uden nogen betjentes overværelse lagt melet ind i kommandantens forstue og var kørt ud af byen uden afsked og kvittering.« Bøndernes forsvarer fremlagde i retten en resolution fra deres høje foresatte, ryttersessionen, dat. 13. marts 1714 og hævdede, at den tjente til deres befrielse. Resolutionen havde indskærpet, at rytterbønderne i aarets første to maaneder »i disse

besværlige tider« (under den store nordiske krig) ikke skulle ulejliges mere end selvejerbønderne, hvis ægte var en fjerdedel af rytterbøndernes. Amtsforvalteren gik imod dette og beviste med generalkommissariatets ordre af 10. jan., at han skulle lade »male og uforsømmelig i Fredericia lade levere« det omtalte mel, hvilket krav ogsaa var fremsat af kommandanten i Fredericia den 4. maj. Dommen kom til at lyde paa, at sognemændene fra Wamdrup »for deres forsømmelse og mishandling« pligtig var at betale amtsforvalteren, Anker Hansen, det fordærvede, magasinerede mel med rede penge, nemlig 16 slettedaler 12 skilling, og »for fortræd, møje og omkostning« at betale ham 8 rdl.

Denne sag viser grant en af de mange kørseler, man da kunne paalægge bønderne paa egen regning. Hen- og hjemvejen sammenlagt var turen paa ca. 75 km, og med de elendige veje og ditto vogne in mente, var det en haard tur baade for folk og heste. Det var ikke underligt, at bønderne var modvillige og drilagtige, da de afleverede melet.

John Kvist.

EN »SKÆGGEMAND« SOM REDNINGSMAND.

For omkring en halv snes år siden stod der på museumsloftet i *Varde* en lerdunk, en såkaldt »skæggemand«, temmelig stor, men af almindelig type.

Ved en nøjere undersøgelse viste det sig, at der nede på bunden lå en seddel, som sikkert hidtil havde været upåagtet. Den var skrevet med gotiske bogstaver, og i kortfattet form gav den uden sproglig udsmykning skæggemandens historie.

Dunkens ejer fortæller, at han har købt den sam-